

Hnutí DUHA

Prevence odpadů:

Rady a zkušenosti se snižováním produkce odpadů v obci

Vydalo Hnutí DUHA, 2012.

ISBN: 978-80-86834-44-3

Vytištěno na recyklovaném papíře.

Fotografie: iStock, Photospin, archiv Hnutí DUHA, MŽP, SAMphoto.cz/© PurestockX

Publikace byla vytištěna díky finanční podpoře organizací Patagonia a International Visegrad Fund.

patagonia

• Visegrad Fund

Na skládkách se vrší miliony tun komunálního odpadu. S nimi však vyhazujeme kvanta kvalitních a užitečných materiálů, které by šlo opět použít. Pokud bychom je recyklovali. Ale to neděláme - a proto roste naše závislost na přírodních zdrojích a s ní ekologické škody způsobené další a další těžbou. Česká ekonomika každoročně na skládky nebo do spaloven vysype suroviny za tři miliardy korun.

Účet za import surovin by snížila lepší recyklace. Neméně důležitým řešením je však také prevence.

Statistiky potvrzují, že větší prosperita a lepší životní úroveň nerovná se více odpadků. Inspirací mohou být stovky evropských měst – a také některé české obce. Používají chytrá opatření, která pomáhají domácnostem snižovat množství odpadu. Domácí a komunitní kompostéry; obecní centra pro nepotřebné věci, jež se mohou hodit někomu jinému; informační projekty, jež rodinám dávají praktické rady. Taková a jiná řešení mapuje tato publikace.

Výsledek může vypadat takto: sedmisethlavá vesnice Rozsochy na Vysočině dnes díky kreativnímu přístupu produkuje zhruba 90 kilogramů směsného komunálního odpadu na obyvatele a rok. Pouhou čtvrtinu českého průměru. Šlo by to také jinde.

Radnice a starostové chtějí řešení. Ale potřebují k tomu pomoc od státu. Hnutí DUHA v této publikaci navrhuje sérii důležitých kro-

ků. Prevence – a hlavně konkrétní opatření – by se měla stát jedním z pilířů nového Plánu odpadového hospodářství na příštích deset let. Součástí chystaného zákona o odpadech také může být recyklační sleva na poplatcích za skládkování zbytkového odpadu, jež pomůže úspěšným městům a obcím, které produkují málo odpadků. Ministr životního prostředí Tomáš Chalupa by měl na praktické obecní projekty prevence odpadu rovněž vyčlenit peníze z evropských fondů v letech 2014–20.

Napjaté obecní rozpočty i rodiny tak totiž mohou ušetřit nemalé peníze.

Vojtěch Kotecký
programový ředitel Hnutí DUHA

Úvod

Česká republika spotřebovává obrovské množství surovin. Materiálová náročnost naší ekonomiky zůstává zhruba třetinu nad průměrem zemí Evropské unie [1] a hlavní suroviny pro naše hospodářství – ropu, zemní plyn, rudy – musíme draze dovážet. Stojí nás to spousty peněz navíc.

Dalším významným důsledkem jsou samozřejmě ekologické škody: krajina devastovaná těžbou a ukládáním hlusiny, vykáčené lesy, půda kontaminovaná pesticidy, toxické odpady a emise skleníkových plynů. Zpracování surovin, výroba hnojiv či přeprava navíc vyžadují mimořádné dodávky energie.

Klíčem k nižší materiálové náročnosti je lepší nakládání s komunálními odpady. Česko jich ročně vyprodukuje zhruba 5,3 milionu tun, což představuje více než 500 kilogramů na každého z nás. Tři čtvrtiny však

končí zcela zbytečně ve spalovnách nebo na skládkách.

Míra recyklace se tak u nás pohybuje těsně nad dvaceti procenty – daleko za evropským průměrem, který činí 40 %, a úspěšnými zeměmi, kde třídí i třikrát více než my [2]. S odpady zahazujeme nejen cenné suroviny, ale i energii, vodu a další zdroje použité při produkci a transportu výrobků nebo materiálů. Česko takto ročně vyhodí suroviny za tři miliardy korun [3].

Proč je plýtvání přírodními surovinami hlavním ekologickým problémem odpadového hospodářství?

Více se dozvíte v naší studii *Suroviny v popelnicí*, která je volně ke stažení na internetu.

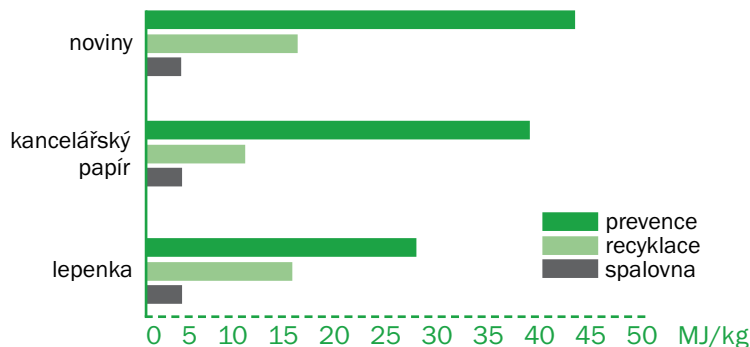
1. Současná odpadová situace v Česku

Prioritou českého odpadového hospodářství je v současnosti řešení toho, co s již vzniklými odpady. Nikoli jak množství odpadů dlouhodobě snižovat, nebo dokonce jak šetřit surovinou. Škoda... Materiálovým využitím tuny komunálního odpadu by šlo ušetřit v průměru 0,8 tuny CO₂-ekvivalentu skleníkových plynů [4]. Nebo jiný příklad: spotřeba energie při recyklaci kilogramu hliníku je dvacetkrát nižší než při jeho výrobě z přírodní suroviny [5].

Vyšší recyklace se mimochodem vyplatí i obcím. Pokud bychom dosahovali padesáti procent – tedy úroveň Německa před deseti lety –, obce, by na poplatcích za skládkování ušetřily téměř 700 milionů korun [6].

Často se u nás mluví o tom, že spalováním odpadů vzniká teplo, což má být jeho významný benefit. Nedává to však vůbec smysl. Zaprve plýtvá kvalitními materiály. Zadruhé vyprodukuje mnohem méně energie, než kolik je potřeba k vytěžení

Úspory energie

a transportování nových, přírodních surovin (viz graf). Navíc tak vzniká další zbytečné znečištění. Každá ze tří plánovaných spaloven komunálních odpadů by vypustila do ovzduší nejméně 300krát více oxidu síry, třikrát více polévatého prachu a o třetinu více oxidu dusíku než moderní plynová teplárna při výrobě stejného množství tepla [7].

Ještě lepší než recyklace je samozřejmě již zmíněné předcházení vzniku odpadů. Právě proto by vláda měla prevenci vzniku odpadů – spolu se zvýšením míry recyklace – zařadit coby hlavní řešení do připravovaného Plánu odpadového hospodářství. Ten totiž určí priority v nakládání s odpady na roky 2014–2024.

Zdroj: US Environmental Protection Agency [20]

2. Prevence v legislativě

V jaké pozici se vlastně prevence nachází? V české legislativě má své pevné místo. Plán odpadového hospodářství z roku 2003 stanovil jako jeden ze tří strategických cílů: „snižování měrné produkce odpadů nezávisle na úrovni ekonomického růstu“. Rovněž platný zákon o odpadech uvádí: „Prvotní povodce odpadů má při své činnosti nebo v rozsahu své působnosti povinnost předcházet vzniku odpadů, omezovat jejich množství a nebezpečné vlastnosti.“ [8]

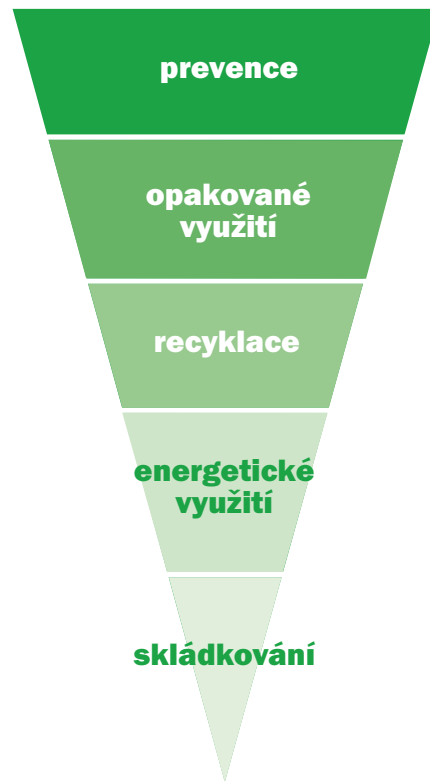
Není to žádná novinka. Prevence byla preferovaným způsobem nakládání s odpady v evropské legislativě již desítky let. Směrnice o odpadech už v roce 1975 stanovila předcházení vzniku nebo snížení množství produkovaných odpadů za prioritu [9]. Revidovaná směrnice z roku 2008 šla ještě dále a uzákoněním tzv. hierarchie nakládání s odpady (viz rámeček) prevenci vzniku odpadů coby jasnou legis-

lativní prioritu potvrdila [10]. Má to samozřejmě závažné praktické důsledky. Podle této hierarchie budou mj. posuzovány odpadové projekty členských států, které žádají o finanční podporu Evropské unie.

Hierarchie nakládání s odpady v legislativě

V roce 2008 byla uzákoněna hierarchie nakládání s odpady, kde na prvním místě stojí předcházení vzniku odpadů a za ním pokračují opětovné použití, recyklace a až poté energetické využití a odstranění.

Členské státy EU musí v souladu s touto hierarchií připravit do konce roku 2013 program předcházení vzniku odpadů, který má obsahovat už i kvalitativní a kvantitativní ukazatele prevence.

3. Dvojí prevence

Prevence vzniku odpadů je dvojího typu:

- Opatření, která **omezují množství vznikajícího odpadu** – tzv. kvantitativní prevence. Výsledkem je méně odpadů, takže ekonomika pohlcuje méně přírodních surovin. Navíc není potřeba řešit, jak odpady shromažďovat, převážet a likvidovat. Rovněž nejsou zapotřebí nové skládky či spalovny. Typickým příkladem je podpora domácího kompostování.
- Opatření, která **omezují ekologická rizika odpadu** – tzv. kvalitativní prevence. Odpadu sice neubývá, ale má menší dopady na lidské zdraví a obsahuje méně škodlivých látek v materiálech a výrobcích (například po odstranění zpomalovače hoření v textilu nebo plastech, působí totiž negativně při odstraňování i při recyklaci).

4. Příklady prevence v praxi

O nakládání s komunálními odpady si obce většinou rozhodují samy – podle zákona jsou totiž jejich původcem a nesou za ně právní odpovědnost. Způsob sběru, třídění druhy odpadů, způsob a výši platby občanů za odpady a podobně upravují vyhláškou.

Je zde přitom řada možností, jak množství komunálního odpadu snížit – a s ním i náklady pro obecní rozpočet i domácnosti. Ovšem bez dostatečné podpory ze strany státu se to obcím jen tak nepovede.

Hnutí DUHA mapovalo možnosti řešení prevence vzniku odpadu v českých městech a obcích plus opatření, která měla úspěch v evropských zemích. Jejich přehled najdete na následujících stránkách.

4.1 Platba za skutečně vyprodukované množství odpadů

Ve většině českých měst domácnosti platí za odpady tzv. na hlavu. Nezáleží, jestli popelnici k odvozu odevzdají zcela plnou nebo poloprázdnou; zda si ji nechávají vyvézt pokaždé nebo jen občas; jak poctivě své odpady třídí či zda bytky z kuchyně kompostují. Taková pravidla samozřejmě nikoho nemotivují, aby více třídil a do komunálu sypal méně. Logika je asi taková: Jednou jsme zaplatili, tak si můžeme popelnici naplnit až po okraj.

Řada českých měst a obcí používá spravedlivější model, tzv. PAYT (pay-as-you-throw). Znamená to, že domácnost zaplatí za produkované množství. Roste tak motivace produkovat méně odpadu a více jej třídít. Lze to udělat několika způsoby.

Nejpřesnější je vážit každou popelnici při odvozu, což je ale technologicky i administrativně náročné. Jednodušší a stále spravedlivý systém může vypadat tak, že domácnosti

platí rozdílné sazby za různé objemy popelnic a rozdílnou frekvenci svozu. Například v Novém Městě nad Metují mají rodiny na výběr 110litrovou popelnicu sváženou dvakrát do měsíce, nebo jedenkrát za týden. Šikovnou možností představuje také použití žetonů (viz rámeček).

Platba podle množství odevzdaného odpadu má excelentní ekologické přínosy. Experti z Vysoké školy ekonomické sledovali konkrétní výsledky. Nepotvrdily se například obavy, že spravedlivé platby za množství budou motivovat k vytváření černých skládek [11].

Hustopeče nad Bečvou: svoz pomocí žetonů

Obyvatelé tohoto moravského města si kupují tzv. odpadové žetony, jeden za 68 korun. Je-li jejich popelnice plná, zavěsí na ni žeton, což je signál, aby ji popeláři při pravidelném svozu vyprázdnili. Směsný plast, sklo, kovy a nápojové kartony se pak v Hustopečích třídí zvlášť do pytlů přímo v domácnostech. Pytle pro každou komoditu mají různé barvy a také ceny. Lze je zakoupit v několika obchodech ve městě. V důsledku tak každý platí skutečně jen za to, co vyhazuje. Kombinace obou opatření motivuje k nízké produkci odpadů a také je pro místní velmi pohodlná. Celková produkce komunálních odpadů na obyvatele v roce 2008 činila 115 kilogramů. Směsného komunálního odpadu (zbytkový odpad v popelnicích) bylo méně než sto kilogramů.

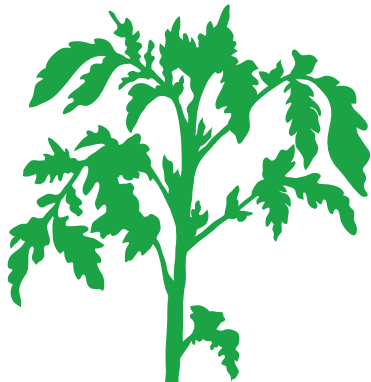
Rozsochy: čtvrtina odpadů oproti průměru

Jen čtvrtinová produkce komunálních odpadů ve srovnání s celostátním průměrem. Takto to vypadá v Rozsochách na Vysočině už několik let. Místní úřad na to jde opět motivačně: domácnosti platí jen za skutečný obsah své popelnice. Plné popelnice k vyvezení se označují žetony s adresou, které se při svozu sbírají a odevzdávají na místním úřadě. Obec dotuje roční náklady na odpadové hospodářství zhruba z 20%, zbytek nákladů se rozpočte mezi sebrané žetony a každá domácnost tak zaplatí svůj spravedlivý díl. V obci také funguje tzv. pytlový sběr tříděných odpadů, kdy lidé pohodlně třídí odpad u sebe doma a pravidelně jej nechávají vyvézt od domu. V plánu je také výstavba komunitní kompostárny na zpracování odpadů ze zahrad. V roce 2010 produkce směsného komunálního odpadu činila méně než 90 kilogramů na osobu.

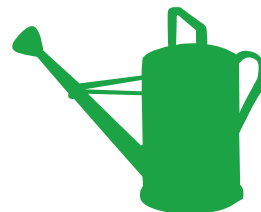
4.2 Kompostování v místě vzniku

Asi třetinu hmotnosti komunálního odpadu zabírá bioodpad, tedy zbytky ze zahrad a kuchyní [12]. Domáčí (na zahrádkách) nebo komunitní (v sídlištní zástavbě) kompostování tedy může celkovou hmotnost odpadu velmi efektivně snížit. Komunitní kompostování vždy závisí na domluvě skupiny lidí a na tom, zda pro kompostér naleznou vhodné místo. O vyřádaný kompost se pak mohou libovolně dělit či jej používat pro zúrodnění společných ploch před domem. Komunitní kompostování může probíhat i v režii obce (viz rámeček).

Švihov: komunitní kompostování se obcí vyplatí

Ve Švihově na Klatovsku zavedli v roce 2008 komunitní kompostování v místní části, kde v devíti bytových domech žije 155 obyvatel. Umístili zde dva dřevěné kompostéry o objemu celkem 1800 litrů a osm plastových kompostérů o objemu 5760 litrů. Všechny slouží k bezplatnému odkládání kuchyňských zbytků a zahradního odpadu. Produkce směsného komunálního odpadu hned v následujícím roce klesla o 27 tun (6%) a obec ušetřila 66 tisíc korun na nákladech na svoz.

Obec může kompostování podpořit řadou opatření ve své pravomoci, například zapůjčením či darováním kompostérů – dělají to tak například ve Dvoře Králové nad Labem či v Turnově. Další možností je již zmíněná platba podle skutečné produkce odpadů a pak samozřejmě poskytnutí prostranství a kompostérů pro komunitní kompostování či praktických rad o kompostování.

Ovšem nejdůležitější je, aby obce k tomu motivoval stát vhodnou legislativou. Potenciál ke snížení množství odpadů v popelnicích je obrovský – podle rozborů v brněnské části Žebětín se produkce kompostovatelných odpadů podle ročního období pohybuje v rozmezí 6–10 kilogramů na osobu měsíčně.

Brumov-Bylnice: třetina domácností kompostuje

V šestitisícovém městě na Zlínsku v roce 2006 ve dvou fázích rozdali celkem 800 kompostérů. Obdrželo je 36 % všech domácností, které mohou po dobu životnosti kompostéru uplatňovat slevu na poplatku za odpady ve výši 10 %. Po uplynutí této doby mají nárok na slevu i nadále – pokud prokáží, že stále kompostují. Roční produkce komunálního odpadu před distribucí kompostérů se pohybovala zhruba na úrovni 1000 tun. Po této akci meziročně klesla o 180 tun. Na jaře 2012 má v Brumově-Bylnici vzniknout také komunitní kompostárna.

Další zajímavé příklady z praxe popisujeme v publikaci *Vysoká míra recyklace: Úspěšné modely nakládání s odpady v českých obcích*, kterou si můžete stáhnout na www.hnutiduha.cz v sekci *Publikace* nebo po zadání názvu do libovolného internetového vyhledávače.

4.3 Centra opakovaného použití

Řada měst s úspěchem vytvořila místa, kde lze odevzdávat nepotřebné, ale stále funkční věci jako například nábytek, domácí spotřebiče, textil či hračky. Jednotlivé předměty se v těchto centrech třídí a poté nabízejí k prodeji za odpovídající ceny. Centra opakovaného použití často mívají sociální přínos, protože mohou pomoci se zaměstnáváním zdravotně postižených nebo jinak znevýhodněných osob. V belgickém Vlámku je v provozu více než 130 center, která ročně obdrží v průměru šest kilogramů předmětů na obyvatele. Nakupovat do nich chodí téměř tři miliony Vlámů.

4.4 Rozšířená odpovědnost výrobce

Většina výrobců nenese žádnou odpovědnost za své zboží poté, co doslouží. Nemají tudíž motivaci dodávat výrobky, které lze snadno opravit, rozebrat či recyklovat. Větší odpovědnost dodavatelů za odstranění jejich výrobků by pomohla zajistit efektivnější používání surovin, nižší množství zbytkových odpadů a v neposlední řadě také delší životnost produktů.

Odpovědnost výrobce u nás zatím platí pouze u některých druhů zboží, například elektrických a elektronických zařízení, akumulátorů a baterií, pneumatik, minerálních olejů a také obalů. Ve Francii v roce 2011 zavedli také zodpovědnost výrobce za některé druhy použitých zdravotnických pomůcek a počínaje lednem 2012 také za chemické výrobky pro domácnosti (čisticí prostředky, rozpouštědla, hasicí přístroje, domácí a kancelářský nábytek).

4.5 Veřejné informační projekty

Veřejnost je potřeba informovat. Ale informace samy o sobě většinou nestačí. Ruku v ruce s nimi musí jít i motivace. V tomto případě motivace ke konkrétním krokům, které ve svém důsledku vedou ke snižování produkce odpadů. Účinnější než tisknout letáčky, které akademicky vysvětlují koncept prevence, je nabídnout praktická řešení pro každodenní život. Vyplatí se také pořádat informační projekty, zaměřené jen na určitý druh odpadu. S výrazným úspěchem se setkala například britská kampaň *Love food, hate waste* (viz rámeček).

Love food, hate waste

Britská státní organizace WRAP spustila v roce 2007 projekt *Love food, hate waste* (Milujeme jídlo – neházím ho do koše), jehož smyslem je snížit množství jídla, které končí v popelnicích. Kampaň má velice široký záběr a jsou do ní zapojeny i obchody a výrobci potravin. Spotřebitelé tak dostávají například rady, jak uchovat potraviny déle čerstvé, jak dále zpracovat zbytky jídel. Dovídají se také o finančních implikacích plýtvání jídlem a podobně. Kampaň probíhá v televizi, formou informačních letáčků, přímo v obchodech, na veřejných akcích. Organizátoři navíc dosáhli skutečného zdomácnění hlavního sloganu. Za první dva roky se množství „zachráněných“ potravin odhaduje na 137 tisíc tun.

4.6 Chytrý design

Množství některých problematických druhů odpadů lze omezit legislativními požadavky na design výrobků. Například ve Finsku jsou standardy pro design elektrických a elektronických výrobků součástí Plánu odpadového hospodářství.

4.7 Nevyžádaná reklama ve schránkách

Komerční společnosti v roce 2010 vhodily do českých poštovních schránek bezmála čtyři miliardy papírových letáků, což odpovídá téměř sto tisícům tun papíru. Na každou poštovní schránku tak připadá 15–20 kilogramů reklamních materiálů ročně [13]. Většinu z nich nikdo nečte. Lidé mají spíš pocit, že je obtěžují, a rovnou je vyhazují do kontejneru na papír (v horším případě do koše). Obce by mohly rodinám rozdávat jednoduché samolepky typu „Nevhazujte prosím reklamu“. Jde o jedno z účinných řešení.

4.8 Nakupování

Každý člověk může ovlivnit množství svého odpadu. Záleží, jak se rozhodne při nakupování. Jde samozřejmě o individuální jednání, nicméně i stát, kraje či města mohou dobře připravenými propagačními projekty, chytrými ekonomickými nástroji a dalšími motivačními prostředky nasměrovat veřejnost k rozhodnutím, jež ušetří odpady i peníze:

Látkové nákupní tašky: České obchody s potravinami chrlí nekonečná kvanta tenkých igelitových tašek. V České republice se jich ročně spotřebují asi tři miliardy kusů, což odpovídá zhruba tisíci tunám plastu [14]. Někteří prodejci už tyto tašky poskytují pouze za poplatek, případně nabízejí tašky z rozložitelného plastu. Ty ovšem musí skončit v kompostu, ne v kontejneru na směsný plast – jinak ničemu nepomohou. Nejlepší volbou zůstává taška látková, která dlouho vydrží, šetří přírodní zdroje a také dobře vypadá.

Irsko zavedlo v březnu 2002 plošně cenu 15 eurocentů za jednorázové igelitové tašky. Dopad byl takřka okamžitý. Odhadované používání těchto tašek kleslo z ročního průměru 328 kusů na osobu na 21 kusů [15]. Vybrané prostředky jsou investovány do projektů na podporu recyklace.

Vratné obaly: Obaly tvoří značnou část odpadů v domácnostech. Některé se daří recyklovat – mezi lety 2003 a 2010 jejich množství vzrostlo o 28% [1]. Nicméně jsou tady ještě další možnosti. Především zálohování obalů a zpětný odběr. Česká vláda se bohužel vydala druhým směrem a snížením zálohy za některé lahve odsoudila celý systém vratných obalů de facto k postupnému zániku.

Nakupování bez obalů: Tento koncept se ze světa dostává i k nám a funguje především v bedýnkových systémech či bioklubech. Za pozornost stojí také Oponešický Opobchod (pro další informace zavítejte na internet). Obce a kraje by mohly takové projekty systematicky podporovat. Na straně zákazníků pak rozhodně pomůže, pokud si do obchodu přinesou své pytlíky na pečivo a zeleninu.

Second handy a centra opakovaného použití

Půjčování a sdílení: Ne všechny věci potřebujeme vlastnit – zvláště ty, které používáme jen několikrát do roka. Výhodné finančně a v důsledku i ekologicky může být, pokud si je zapůjčíme. Příkladem mohou být půjčovny nářadí. Sekačku na trávu lze sdílet se sousedy. Dataprojektor může půjčovat zaměstnavatel. Ale existuje i takzvaný carsharing (v Česku viz www.autonapul.org), kdy větší či menší skupina lidí spolu sdílí jedno či více vozidel.

Nekupovat výrobky na jedno použití nebo zbytečně zabalené ve více obalech – papírové talíře, umělohmotné kelímky, jednorázové holicí strojky a také třeba banány v igelitu či jogurt v kelímku s další vrstvou papíru.

5. Doporučení

Prevence vzniku odpadů je dobrá příležitost, jak snížit českou závislost na dovozu surovin, ušetřit obecní rozpočty a také účty domácnostem. Nenastane ale sama od sebe a nemohou ji zajistit ani samotné obce. Potřebují pomoc od státu, konkrétně legislativní změny, daňové výhody, poradenské programy a další projekty na podporu prevence.

Připravovaný Plán odpadového hospodářství, který určí, jak se u nás bude v příštích deseti letech nakládat s odpady, musí udělat z prevence prioritu a posléze pro ni narýsovat i konkrétní kroky a opatření.

Hnutí DUHA doporučuje, aby se součástí Plánu odpadového hospodářství staly mimo jiné:

Recyklační sleva: Ministerstvo životního prostředí navrhuje, aby nový zákon o odpadech stanovil zvyšování poplatku za skládkování ze současných 500 Kč na 900 Kč za tunu odpadu. Hnutí DUHA navrhlo doplnit

toto zvýšení o takzvanou recyklační slevu. To znamená, že poplatek by bylo možné snížit podle toho, kolik obec vyprodukuje směsného komunálního odpadu (SKO – odpad v popelnicích) na osobu a rok. Cílová úroveň slevy činí 100 % (z plánovaného čtyřsetkorunového zvýšení), a to při dosažení jednotkové produkce maximálně 150 kilogramů SKO na osobu a rok. Po dohodě se zástupci měst a obcí by byla stanovena ještě další pásma s tím, že čím nižší jednotková produkce SKO, tím větší recyklační sleva a potažmo nižší poplatek za skládkování. Recyklační sleva bude obce motivovat k tomu, aby podpořily snadnější třídění a také prevenci.

Další podrobnosti k tomuto návrhu najdete v našem informačním listu *Recyklační sleva na poplatku za skládkování* (název stačí zadat do internetového vyhledávače).

Poradenská služba pro obce a města: Klíčovou roli v rozvoji prevence vzniku odpadů hrají obce a města. Většinou jim ale chybí potřebné zkušenosti a odborná kapacita. Proto by ministerstvo životního prostředí mělo zavést informační a poradenskou službu, která bude prevenci a recyklaci v obcích aktivně podporovat, vydávat publikace, dodávat obcím další praktické materiály k volnému použití (například videoklipy), prezentovat úspěšné příklady ze zahraničí i od nás, školit úředníky a podobně. Centrální středisko by postupně mohlo zavést krajské pobočky pro efektivnější podporu prevence a progresivního nakládání s odpady. Ve Velké Británii na tomto principu funguje organizace WRAP, nevýdělečná organizace financovaná vládou. Hlavním cílem její činnosti je pomáhat veřejné sféře, byznysu, organizacím a domácnostem ve snižování produkce odpadů a efektivním používání přírodních zdrojů.

Poplatky a daně: Stát může účinně využívat také poplatky za směsný komunální odpad (skládkovací poplatky a poplatky za spalování komunálních odpadů). Dostatečně vysoké poplatky motivují původce odpadů k nižší produkci odpadů a podporují recyklaci, kompostování či prevenci vůči méně výhodným postupům, tedy energetickému využití a skládkování. Hnutí DUHA proto plánované zvýšení poplatků za skládkování uvítalo a podporuje jej. Zároveň prosazujeme jeho rozšíření i na spalování komunálního odpadu, jinak hrozí, že se i recyklovatelné suroviny zbytečně nasměrují k méně efektivnímu energetickému využití. Některé druhy poplatků se mohou týkat specifických druhů odpadů. Nizozemsko má takzvanou uhlíkovou daň na obaly – platí ji výrobci obalových materiálů a z výnosu daně je skrze odpadový fond financován tříděný sběr obalů v obcích. Odhaduje se, že i díky této dani se celková hmotnost obalů v Nizozemsku snížila o 30 % [16].

Omezení: U některých druhů odpadů lze skládkování a spalování zakázat. Například zákaz skládkování stavebního a demoličního odpadu podpoří jeho recyklaci přímo ve stavebnictví [17]. Nestabilizovaný biologický odpad je zase hlavní příčinou produkce metanu na skládkách – měl by pro něj proto také platit zákaz.

Veřejné zakázky: Státní instituce by měly prevenci stanovit jako jedno z hlavních kritérií pro výběr dodavatelů při zadávání veřejných zakázek. Tento krok nejen snižuje množství odpadů, ale zároveň zvyšuje povědomí o prevenci u řady dodavatelů služeb a výrobků. Vláda se vydala správným směrem, když v roce 2010 přijala Pravidla uplatňování environmentálních požadavků při zadávání veřejných zakázek a při nákupech ve státní správě a samosprávě [18]. Tato pravidla definují, jak má státní správa postupovat při veřejných zakázkách a přímých nákupech. Také ministerstvo životního

prostředí postupně vydává metodiky (zatím pro nákup nábytku a výpočetní techniky), které stanovují konkrétní pravidla. Závazná metodika zohledňující prevenci vzniku odpadu by byla nepochybně krok správným směrem. Více na www.mzp.cz/cz/pravidla_zelenych_zakazek.

Podpora opětovného použití a opraven: Opravny bývaly velmi rozšířené, nyní však prakticky vymizely. Second handy sice prosperují, ale drtivá většina z nich se zaměřuje pouze na oblečení, které navíc dováží ze zahraničí. Vyplatilo by se však podpořit i jiné druhy produktů – elektrospotřebiče, potřeby pro domácnost, stavební materiály a podobně. U věcí z druhé ruky je někdy potřeba odbourávat předsudky. Pomáhá při tom například certifikace. V belgickém Vlámku mohou centra opětovného použití získat certifikát Revisie, který spotřebitelům zaručuje určitou úroveň kvality prodávaných elektrospotřebičů. V Rakousku stát inicioval založení Platformy

opětovného použití, která pomáhá vytvořit podmínky pro rozvoj tohoto odvětví. Výsledkem jsou například pravidla pro provoz center a systém jejich certifikace či plán snížení produkce elektroodpadu.

Podpora dobrovolných dohod:

První česká dobrovolná dohoda – o bezfosfátových pracích prášcích – skončila fiaskem, protože důležité firmy od ní prakticky na poslední chvíli odstoupily a vláda ji musela narychlo nahradit legislativou. Dobrovolné dohody je proto nutné připravovat opravdu obezřetně a doplňovat je explicitní hrozbou regulace či postihů v případě, že je nestátní partneři nedodrží. Prevenci také pomáhá mediální pozornost, která je zároveň dobrou reklamou pro zúčastněné společnosti. V případě úspěšných dohod lze dosáhnout zajímavých výsledků také při prevenci odpadu (viz rámeček).

Dobrovolná dohoda Courtauld Commitment

Britští prodejci potravin se v červenci 2005 pod vedením ministra životního prostředí dobrovolně zavázali ke snížení množství vyhozených potravin a obalů. Do konce roku 2009 se tak podařilo předejít celkem 1,2 milionu tun odpadů. Řada obalů byla odlehčena, stoupl podíl použití recyklovaných materiálů, do stávajících obalů se podařilo vložit více zboží. Zapojené společnosti vedly či podporovaly informační kampaně, které zákazníkům vysvětlovaly, jak uchovat potraviny čerstvé a neplýtvat jídlem. Celkem se zapojilo 92 % britských prodejců potravin a nyní probíhá druhá fáze projektu.

6. Fondy Evropské unie

Mimořádná příležitost, jak pomoci obcím a městům – a v důsledku také domácnostem – se snižováním množství odpadu, nabízí Evropské fondy. Stát z nich může financovat tisíce projektů, jako jsou sběrné dvory, kompostárny, třídírný odpadů či kompostéry pro domácnosti. Prozatím však nemalou část této příležitosti promarnil.

Operačním programem Životní prostředí (OPŽP) má v letech 2007 – 2013 do odpadového hospodářství přitéct na 13 miliard korun. OPŽP jako svůj cíl deklaruje snížení množství odpadů. Mezi indikátory naplnění tohoto cíle byl zvolen „Objem komunálního odpadu (produkce)“. Hodnota tohoto indikátoru v roce 2006 činila čtyři miliony tun. Očekávaná cílová hodnota je pět milionů tun. Jinými slovy: i při utracení těchto 13 miliard vláda očekává nárůst produkce komunálních odpadů a nesplnění cíle.

Není to překvapivé. Žádná z výzev OPŽP se totiž nezaměřila na opatření vedoucí ke snížení množství odpadů. Nejvyšší kontrolní úřad (NKÚ) dokonce ve své zprávě varoval, že vinou ministerstva životního prostředí:

- dosud podpořené projekty nevedly ke snížení množství skládkovaných bioodpadů,
- podpořené projekty nevedly k naplnění Plánu odpadového hospodářství ČR.

Ministerstvo podle NKÚ navíc nedokáže zjistit, zda podpořené projekty za 3,4 miliardy korun (v letech 2003–2007) vůbec vedly ke zlepšení nakládání s odpady.

Vláda nyní určuje priority pro čerpání prostředků z evropských fondů v letech 2014–2020. Měla by se poučit z předchozích chyb, explicitně stanovit snížení množství odpadů jako hlavní cíl a vybrat pro něj adekvátní indikátory. Projekty by pak měly získávat podporu podle toho, zda a o kolik sníží množství

odpadů. Jedině tak mohou finanční prostředky Evropské unie pomoci, aby česká ekonomika přestala plýtvat surovinami, obce ušetřily nemalé položky svých rozpočtů a domácnostem klesly účty za svoz odpadu.

Ministerstvo životního prostředí však zvažuje, že peníze nasměruje do výstavby extrémně drahých a zbytečných spaloven. Pro ilustraci: snížení produkce komunálních odpadů v Ústeckém kraji na úroveň národního průměru by znamenalo o 150 tisíc tun odpadů méně – tedy o celkovou kapacitu plánované spalovny v Mostě. A právě tato zbytečná spalovna má mít investiční náklady bezmála 3,85 miliardy korun.

Hnutí DUHA proto doporučuje, aby vláda pro financování projektů z fondů EU, které by mělo být i součástí nového Plánu odpadového hospodářství:

- Stanovila cíle pro snížení produkce odpadů, snížení produkce komunálních odpadů a zvýšení materiálového využití komunálních odpadů.
- Soustředila prostředky na podporu třídění bioodpadů v domácnostech a bioplynových stanic zpracovávajících biologicky rozložitelné komunální odpady.
- Nefinancovala projekty energetického využití směsných komunálních odpadů v případě, že daný region nedosáhl 50% míry materiálového využití komunálních odpadů (cíle POH ČR i rámcové směrnice o odpadech).

Použité zdroje

- [1] Zpráva o životním prostředí ČR v roce 2010
- [2] Tisková zpráva Eurostatu, www.epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/8-19032010-AP/EN/8-19032010-AP-EN.PDF
- [3] Gone to Waste: The valuable resources that European countries bury and burn, FOE Europe, 2009, dostupné na www.foeeurope.org/publications/2009/FoEE_gone_to_waste_Oct09.pdf
- [4] Murray, R.: Creating wealth from waste, Demos, London 1999
- [5] Statistická data k 31. 12. 2004 k Surovinové politice v oblasti nerostných surovin a jejich zdrojů schválené usnesením vlády č. 1311 ze dne 13. 12. 1999, Ministerstvo průmyslu a obchodu, Praha 2005
- [6] Tisková zpráva Hnutí DUHA, [www.hnutiduha.cz/zpravodajstvi/detail-zpravy/browse/1/select_category/77/article/vyssi-recyklace-by-usetrila-ceskym-krajum-temer-700-milionu-korun/?tx_ttnews\[backPid\]=24&cHash=3970882a93](http://www.hnutiduha.cz/zpravodajstvi/detail-zpravy/browse/1/select_category/77/article/vyssi-recyklace-by-usetrila-ceskym-krajum-temer-700-milionu-korun/?tx_ttnews[backPid]=24&cHash=3970882a93)
- [7] Výpočet Hnutí DUHA podle plánovaných emisí, uvedených v dokumentaci, zpracované v rámci posouzení vlivu záměrů na životní prostředí (EIA) k projektům EVO Most Komořany, ZEVO Chotikov, KIC Karviná a skutečných emisí Teplárny Brno za rok 2010
- [8] Zákon o odpadech, §10, odst. 1
- [9] Směrnice Rady 75/442/EHS o odpadech; článek 3, odstavec 1a
- [10] Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 98/2008; článek 4
- [11] Šauer, P., Pařízková, I. (2008). Charging systems for municipal solid waste: Experience from the Czech Republic. Waste Management. 28 (12): 2772–2777
- [12] Výzkumný projekt VaV 720/2/00 „Intenzifikace sběru, dopravy a třídění komunálního odpadu“
- [13] Zpráva Arniky, www.arnika.org/rekordni-mnozstvi-letaku-v-ceskych-postovnich-schrankach
- [14] Zpráva o zavedení a porovnání možností zavedení ekonomických nástrojů pro vybrané obaly, str. 5, dostupné na [www.mzp.cz/C1257458002FODC7/cz/studie_o_problematice_obalu/\\$FILE/OODP-Zprava%20_enomicke_nastroje_pro_obaly-20101001.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002FODC7/cz/studie_o_problematice_obalu/$FILE/OODP-Zprava%20_enomicke_nastroje_pro_obaly-20101001.pdf).
- [15] www.environment.ie/en/Environment/Waste/PlasticBags
- [16] www.b-yond.biz/images/pages/file/23.6%20EU-IL%20legislation-3.pdf
- [17] www.hnutiduha.cz/uploads/media/Potencial_alternativ_k_tezbe_surovin.pdf
- [18] Usnesení Vlády ČR č. 465/2000
- [19] Kontrolní zpráva 10/14, viz tisková zpráva NKÚ z 18. 5. 2011: NKÚ zkontroloval prostředky na realizaci opatření v oblasti nakládání s odpady, www.nku.cz/cz/media/nku-zkontroloval-prostredky-na-realizaci-opatreni-v-oblasti-nakladani-s-odpady-id5621/
- [20] Studie EPA, www.epa.gov/climatechange/wyacd/waste/downloads/fullreport.pdf

Hnutí DUHA

Friends of the Earth Czech Republic

A › Údolní 33, 602 00 Brno

T › 545 214 431

E › info@hnutiduha.cz

www.hnutiduha.cz

Hnutí DUHA prosazuje zdravé prostředí pro život, pestrou přírodu a chytrou ekonomiku. Dokážeme rozhybat politiky a úřady, jednáme s firmami a pomáháme domácnostem. Našich výsledků bychom nedosáhli bez podpory tisíců lidí, jako jste vy.